

«AZƏRBAYCAN DİLİ VƏ ƏDƏBİYYATI TƏDRİSİ»
ELMİ-METODİK JURNAL

Təsisçi: Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi

№ 1 (215). Yanvar – Mart 2008-ci il. Jurnal 1954-cü ildən çıxır.

M Ü N D Ə R İ C A T

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti **İlham Əliyevin** Novruz bayramı münasibətilə təbriki2

XRONİKA

Təhsil Nazirliyində3

DİLÇİLİK VƏ ƏDƏBİYYATŞÜNASLIQ

İ.Həbibbəyli – Ədəbiyyatın tərfi6

A.Dadaşov – “Hacı Qara” pyesinə yeni baxış11

S.Mərdanova – N.Xəzrinin poemalarında lirik ricətlər22

A.Alıyev – Folklorumuzun regional xüsusiyyətləri25

Q.Ədaləti – Şəhriyarın ədəbi irsində ana dili milli tərbiyə vasitəsi kimi28

H.Abdullayeva – İsmi birləşmələrin daha bir tipi haqqında31

ÜMUMTƏHSİL, ORTA İXTİSAS VƏ ALİ MƏKTƏBLƏR:
TƏDRİS METODİKASI

İ.Babayev, S.İmanova, S.Gözəlova – Türk tələbələrinə latın qrafikalı Azərbaycan əlifbasının öyrədilməsi36

V.Qurbanov – Linqvistik təhlil – mühüm ümumiləşdirmə üsulu42

→ **A.Eminov** – S.Vurğunun “Aygün” poemasının tədrisinə dair47

Ş.Nəbiyeva – Ədəbiyyat dərslərində obrazlı sözə həssas münasibətin formalaşdırılması..51

İ.Şəmsizadə - Durğu işarələri keçilərkən54

İŞ TƏCRÜBƏSİ

→ **S.Hüseynoğlu** – Ədəbiyyat dərslərində şagirdlərin şifahi nitqinin inkişaf etdirilməsi55

H.Əzimova - Azərbaycan dili dərslərində M.Kaşğarının “Divani lüğət-it-türk” əsərindən istifadə62

AZƏRBAYCANDAN KƏNARDA: DİLİMİZİ VƏ
ƏDƏBİYYATIMIZI YAŞADANLAR

A.İsmayılova – Ədəbiyyat dərslərində şagirdlərin müstəqil işinin təşkili65

AKTUAL SÖHBƏT

A.Axundov, A.Məmmədov – Orfoqrafiya lüğəti: uğurlar, ziddiyyətli məqamlar68

TALELƏR: REALLIQLAR, MÜƏMMALAR

O.Abbasov – N.Gəncəvinin Leninqrad yubileyi72

XƏBƏR – SERVİS

Ədəbi aləmdə77

Xarici ölkələrdə78

Yeni nəşrlər79

Xəbərləri hazırladı **Lalə Əhmədova**.

17664

ƏDƏBİYYATIN TƏRİFİ

İsa HƏBİBBƏYLİ,
Naxçıvan Dövlət Universitetinin rektoru, akademik

Ədəbiyyat haqqında elm ədəbiyyatın tərifindən başlanır. Ədəbiyyatın tərifi ədəbiyyatşünaslıq elminin əlifbasıdır. Ədəbiyyat barəsindəki digər elmi qənaətlər və mülahizələr ədəbiyyatın nə demək olduğunu müəyyən edən tərifdən sonra gəlir. Bir qədər mübaliğəli görünsə də, ədəbiyyatın tərifi ədəbiyyatşünaslıq elminin təməlini, əsasını təşkil edir. Geniş mənada ədəbiyyatşünaslıq konkret bir elm sahəsi kimi ədəbiyyatın tərifi haqqındakı təməlin üzərində formalaşmış inkişaf etmişdir.

Ədəbiyyata aid tərif xüsusi yaradıcılıq sahəsi olan bədii ədəbiyyatın özünəməxsus, ən ümdə, ən zəruri xüsusiyyətlərini və fərqli cəhətlərini özündə əks etdirməlidir. Bu mənada «həyatın güzgüsü» sayılan ədəbiyyata verilmiş tərif həm də ədəbiyyatın özünün güzgüsü olmalıdır. Ədəbiyyat haqqında tərif ədəbiyyatın açarı da adlandırmaq olar. Bunsuz ədəbiyyat məbədinin mübarək qapısını açmaq çətindir. Tərifdə eyni zamanda, ədəbiyyat anlayışının, bədii yaradıcılıq fəlsəfəsinin ana xətləri, əsas tezisləri yığcam və konkret şəkildə ifadə edilməlidir.

Bəs ədəbiyyatın tərifi sahəsində ədəbiyyatşünaslıq elmində vəziyyət necədir? Bu baxımdan ümumi elmi-ədəbi prosesdə azı üç hal müşahidə olunmalıdır:

1) Ayrı-ayrı yazıçı və şairlərin müxtəlif münasibətlərlə ədəbiyyat haqqında söylədikləri mülahizələrdə bu yaradıcılıq sahəsinin bəzi özünəməxsusluqlarından da söz açılmışdır. Xüsusən, orta əsrlərdən başlayaraq **Söz** haqqında yazılan şeirlər, deyilən mətləblər əslində ədəbiyyata ünvanlanmış düşüncələrdən yoğrulmuşdur. Hətta bu qəbildən olan şeirlərdən əksəriyyətində **Söz** əvəzinə ədəbiyyat, şeir-sənət ifadələrini yazsaq, yalnız həmin şeirdə vəzn və qafiyə dəyişilər, məna təhrif olunmaz. Bu cəhətdən M.Füzulinin «Söz» qəzəlinə nəzər salmaq kifayətdir:

Xəlqə ağzın sirrini hər dәм qılır izhar söz (şeir, ədəbiyyat),
Bu nə sirdir kim, olur hər ləhzə yoxdan var söz (şeir, sənət).
Artıran söz (şeir, ədəbiyyat) qədrini sidqilə qədrin artırır,
Kim nə miqdar olsa, əhlin eylər ol miqdar söz (ədəbiyyat, şeir).
Ver sözə (şeirə, ədəbiyyata) ehyə ki, tutduqca səni xabi əcəl,
Edə hər saət səni ol uyqudan bidar söz (şeir, ədəbiyyat).
...Gər çox istərsən, Füzuli, izzətin az et sözü,
Kim çox olmaqdan qılıbdır, çox əzizi xar söz (ədəbiyyat).¹

¹ Məhəmməd Füzuli. Əsərləri, I cild, Bakı, «Şərq-Qərb», 2005, səh. 151

Yaxud müxtəlif dövrlərdə şeir, qəzəl, qələm haqqında yazıçı və şairlər tərəfindən deyilmiş tərifnamələr, poetik təyinlər də bütövlükdə ədəbiyyat barəsində mülahizələr kimi səslənir: Məsələn:

Qəzəldir səfabəxşi – əhli-nəzər,
Qəzəldir gülü-bustani-hünər
...Qəzəl bildirir şairin qüdrətini,
...Qəzəl artırır nazimin şöhrətini.
Ki, hər məhfilin zinətidir qəzəl,
Xirədməndlər sənətidir qəzəl.
Qəzəl de ki, məşhuri-dövrən da,

Oxumaq da, yazmaq da asan ola² – misralarının demək olar ki, hamısında qəzəl sözünü ədəbiyyat ifadəsi ilə dəyişmək və ya ədəbiyyat mənasında başa düşmək də mümkündür.

Yaxud böyük Cəlil Məmmədquluzadənin «Qələmin müqəddəs vəzifəsi xalqın xoşbəxtliyi yolunda xidmət etməkdədir. Bu ola gərək hər bir qələm sahibinin amalı»³ bəyanatında «qələm» ifadəsi yerinə ədəbiyyat sözü yazılsa bəlkə daha doğru, daha qüvvətli səslənər. Və ya, Mirzə Ələkbər Sabirin «Şeir bir gövhəri-yekdaneyi-ziqiymətdir, Salmaram vəsfi-düriğ ilə onu qiymətdən»⁴ misralarında ifadə olunan fikirlər təkcə şeirə deyil, ümumiyyətlə ədəbiyyata aid olan mətləblərdir. Abbas Səhhətin «Şeir oxuyanlar qəlbinə artıcaq təsir bağışlayıb başqasının hissiyyati-qəlbisini oyandırar»⁵ - kimi mülahizələrindəki fikirlər yalnız poeziya ilə məhdudlaşa bilməz.

Əlbəttə, belə nümunələrin sayını istənilən qədər artırmaq mümkündür. Bununla belə, həmin fikirləri, mülahizələri ədəbiyyatın tərifi kimi qəbul etmək olmaz. Ancaq, heç şübhəsiz, sonralar ədəbiyyatşünaslıq bir elm kimi formalaşarkən alimlərimiz yazıçı və şairlərin obrazlı

² Yenə orada, səh. 30

³ Cəlil Məmmədquluzadə. Əsərləri, IV cild (tərtib edən İ.Həbibbəyli), Bakı, «Öndər» nəşriyyatı, 1004, səh. 246

⁴ M.Ə.Sabir. Hophopnamə. Bakı, «Yazıçı», 1980, səh. 310

⁵ Abbas Səhhət. Seçilmiş əsərləri. Bakı, "Lider" nəşriyyatı, 2005, səh.243

⁶ Aristotel. Poetika. Bakı, Azərənşr, 1974, səh.41

⁷ Yenə orada, səh.42

⁸ Bualo. Poeziya sənəti. Bakı, Azərənşr, 1969, səh.45

⁹ Yenə orada, səh.53

¹⁰ Göstərilən mənbə, səh.55

¹¹ V.Q.Belinski. seçilmiş məqalələr. Bakı, Uşaqgəncnəşr, 1948, səh.13

¹² Yenə orada, səh.14

¹³ Mirzə Fətəli Axundzadə. Əsərləri, II cild. Bakı, "Şərq-Qərb", 2005, səh.151-152

¹⁴ Firudinbəy Köçərli. Azərbaycan ədəbiyyatı. I cild, Bakı, "Avrasiya-press", 2005, səh.45

¹⁵ Mirzə İbrahimov. Xəlqilik və realizm cəbhəsindən. Bakı, Azərənşr, 1961, səh.115-116

¹⁶ Məmməd Cəfər. Seçilmiş əsərləri, I cild. Bakı, "Çinar-çap", 2003, səh.318

¹⁷ Məmməd Arif. Sənətkar qocalmır. Bakı, "Yazıçı", 1980, səh.62

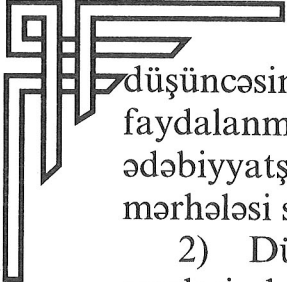
¹⁸ Mikayıl Rəfil. Ədəbiyyat nəzəriyyəsinə giriş. Bakı, API-nin nəşriyyatı, 1958, səh.8

¹⁹ Mir Cəlil, Pənah Xəlilov. Ədəbiyyatşünaslığın əsasları. Bakı, "Maarif", 1972, səh.14-15

²⁰ Ədəbiyyatşünaslığın əsasları (müəlliflər kollektivi). Bakı, Azərbaycan Dövlət Tədris-Pedaqoji Ədəbiyyatı nəşriyyatı. Bakı, 1963, səh.24

²¹ Şəmistan Mikayılov. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi. Bakı, "Maarif", 1996, səh.4

²² Cavad Heyət. Ədəbiyyatşünaslıq. Bax. "Elm", 1996, səh.18

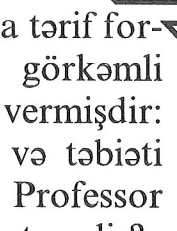

düşüncəsinin məhsulu olan bu qəbil fikirlərdən yaradıcı şəkildə faydalanmışlar. Klassik ədəbiyyatda söz-sənət haqqında deyilənlər elmi ədəbiyyatşünaslıqda ədəbiyyatın tərifinin formalaşdırılması üçün hazırlıq mərhələsi sayıla bilər.

2) Dünya xalqlarının və Azərbaycanın görkəmli alimlərinin əsərlərindəki ədəbiyyata dair qiymətli mülahizələr də ədəbiyyatın elmi-nəzəri tərifinin yaradılması üçün baza funksiyasını yerinə yetirmişdir. Yer üzündə ədəbiyyatşünaslıq elminin babası kimi qəbul olunmuş qədim yunan mütəfəkkiri Aristotelin məşhur «Poetika» əsəri əslində bədii ədəbiyyata, söz yaradıcılığına həsr olunmuş ən möhtəşəm elmi abidədir. «Poetika» ifadəsi geniş mənada ədəbiyyatşünaslıq anlayışına ekvivalentdir, daha konkret desək, ədəbiyyatşünaslığın sinonimi mənasında işlədilmişdir. Və Aristotel ədəbiyyatı təqlidin əks-sədası hesab etmiş, bədii yaradıcılıq sənətini «təqlidi sənət»⁶ adlandırmış, bu təqlidin (Mimesis-in- İ.H.) «ritm, söz və harmoniyanın köməyi ilə başa gəlidiyi»⁷ qənaətində olmuşdur. Orta əsrlərin ən görkəmli ədəbiyyat nəzəriyyəçisi sayılan Nikola Bualo-Depreo da «Poeziya sənəti» əsərini bütövlükdə bədii yaradıcılığa həsr etmiş, ədəbiyyatı «insanı dəyişdirən»⁸, «həyəcana gətirən»⁹, təhkiyəsi «yığcam», təsvirləri dəbdəbəli və zəngin olan, «zövq verən»¹⁰, sənət sahəsi kimi dəyərləndirmişdir. Görkəmli rus tənqidçisi V.Q.Belinskiyə görə «ədəbiyyat incəsənətin ən yüksək növüdür».¹¹ «Ədəbiyyat... mənəvi aləmi tamamilə müəyyən plastik surətlər halında təşkil edir».¹²

Azərbaycan alimləri də ədəbiyyatı müxtəlif yönərdən elmi cəhətdən mənalandırmışlar. M.F. Axundzadə əsil ədəbiyyatı «həm məzmun gözəlliyinə, həm də ifadə gözəlliyinə malik olan nəzm»¹³ kimi qiymətləndirmişdir. Firudinbəy Kəçərli doğru olaraq belə hesab edirdi ki, «ədəbiyyatın bünövrəsi və təkyəgahı sözdür,... Söz olmasaydı, əlbəttə, ədəbiyyat dəxi olmazdı».¹⁴ Mirzə İbrahimov «ədəbiyyatın ən böyük əsərləri, ən güclü xarakterləri bədii ümumiləşdirmələr yolu ilə yaradılmışdır»¹⁵ qənaətində olmuşdur. Akademik Məmməd Cəfər Cəfərova görə ədəbiyyat «gözəl sənətdir»¹⁶. Məmməd Arifin fikrincə «ədəbiyyat ... ictimai şüurun elə spesifik formasıdır ki, orada sənətkarlardan həyatı düzgün əks etdirməklə bərabər, onu dərinləndirən təhlil etmək, ona yüksək mövqedən qiymət vermək tələb olunur».¹⁷

Son yarım əsrdən artıq bir dövrdə Azərbaycanda meydana çıxmış «Ədəbiyyat nəzəriyyəsi» dərsliklərində ədəbiyyatın tərfi mənasında iki cəhətə xüsusi diqqət yetirilmişdir. 1. Ədəbiyyat söz sənətidir. 2. Ədəbiyyat həyatın güzgüsüdür. Bundan başqa, ədəbiyyatın obrazlı düşüncənin ifadəsi olması, tərbiyəvi əhəmiyyət daşıması da müxtəlif dərsliklərdə qeyd edilmişdir. Əslində bütün bu deyilənlər ədəbiyyatın ayrı-ayrı xüsusiyyətlərini əks etdirmək imkanlarına malik olan əsas prinsiplərdir. Lakin ədəbiyyatın tərfini müəyyən etmək üçün bu yaradıcılıq sahəsinin özünəməxsus keyfiyyətlərini sadalamaq yox, onların ən zərurilərini məntiqi şəkildə birləşdirmək, ümumiləşmiş qaydada ifadə etmək lazımdır. Bu

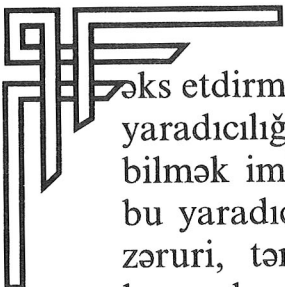

cəhətdən «Ədəbiyyat nəzəriyyəsi» adlanan dərsliklərdə az da olsa tərifi formasında ifadə olunan mülahizələr də mövcuddur. Məsələn, görkəmli ədəbiyyatşünas Mikayıl Rəfili ədəbiyyata aşağıdakı kimi tərifi vermişdir: «Ədəbiyyat bədii söz, bədii surətlər vasitəsilə insan həyatını və təbiəti təsvir edən yaradıcılığa, xüsusi bir sənət növünə deyirlər»¹⁸. Professor Cəfər Xəndanın «Ədəbiyyat nəzəriyyəsi» dərsliyində «Ədəbiyyat nədir?» sualına müxtəlif yönəldən cavab və şərhlər verilsə də son nəticədə ədəbiyyat anlayışı tərifi səviyyəsində ümumiləşdirilməmişdir. Mir Cəlal Paşayevlə Pənah Xəlilovun «Ədəbiyyatşünaslığın əsasları» dərsliyində ədəbiyyatın əsas mahiyyətini mənalandıran «bədii ədəbiyyatın, ümumiyyətlə sənətin xüsusiyyəti, başqa məfkurələrdən ayrılan cəhəti obrazlılıqdır... Bədii əsər həyatın, ictimai varlığın inikasıdır... Əsər surətlər aləmidir»¹⁹ - kimi obyektiv fikirlər mövcuddur. Müəlliflər kollektivi tərəfindən hazırlanmış «Ədəbiyyatşünaslığın əsasları» dərsliyində isə ədəbiyyatın məfkurənin bir forması olmasına xüsusi diqqət yetirilmişdir: «Bədii ədəbiyyat məfkurəsinin spesifik bir forması olaraq, hər şeydən əvvəl, varlığı, həyatı, ictimai inkişafı əks etdirir».²⁰ Orta məktəblər üçün «Ədəbiyyat nəzəriyyəsi» dərsliyində ədəbiyyatın mahiyyəti «bədii ədəbiyyat dedikdə həyatın, varlığın obrazlı inkişafı nəzərdə tutulur»²¹-qənaəti ilə öz əksini tapmışdır. Doktor Cavad Heyətə görə «Ədəbiyyat düşüncə, duyğu və xəyalların söz və yazı ilə gözəl və təsirli bir şəkildə ifadə sənətidir».²²

Göründüyü kimi, əksər «Ədəbiyyat nəzəriyyəsi» dərsliklərində daha çox ədəbiyyatın xüsusiyyətlərinin təqdim və izah olunmasına üstünlük qazanmışdır. Bəzi dərsliklərimizdəki “məfkurə” sözü müəyyən mənada ədəbiyyatın ideologiya ilə əlaqələndirilməsi meylinin ifadəsidir ki, bu da vaxtilə keçmiş sovet cəmiyyətinin tələblərindən irəli gəlmişdir. Tərif və izahlardakı məfkurə anlayışı konkret bir dövrü əhatə edən zamanın izidir.

Diqqətlə fikir verilsə, əslində «Ədəbiyyat nəzəriyyəsi», «Ədəbiyyatşünaslığın əsasları» dərsliklərində ədəbiyyatın əsas prinsipləri, digər yaradıcılıq sahələrindən fərqi ətrafında xeyli fikirlər və mülahizələr irəli sürülmüşdür. Lakin XX əsrin 50-70-ci illərində, təxminən yarım əsr bundan əvvəl meydana çıxmış həmin fikirlərin bir çoxu zamanın dəyişməsi, elmin inkişafı ilə əlaqədar olaraq müəyyən dərəcədə dəyişmiş, yaxud köhnəlmişdir. İkinci isə, təriflər və ya tərifsayacağı fikirlər müəyyən olunarkən ədəbiyyata dair təməl xüsusiyyətlər ayrılıb seçilməmiş, bəzi hallarda seçilsə belə, tərifi şəklində ifadə olunmamışdır. Bütün bunlara görə hazırda, müstəqillik dövründə, müstəqillik işığında ədəbiyyatın əhatəli, əsaslı tərifi formalaşdırmaq zəruri məsələlərdən biri kimi qarşıda durur. Abbas Hacıyevin «Ədəbiyyatşünaslığın əsasları» (1999) və Rafiq Yusifoğlunun «Ədəbiyyatşünaslığın əsasları» (2001) dərsliklərində bədii ədəbiyyatın xüsusiyyətlərinin ideologiyadan uzaq şəkildə, elmi səviyyədə dəyərləndirilməsi bu prosesin obyektiv istiqamətdə inkişaf etməkdə olduğunu göstərir.

Fikrimizcə, ədəbiyyata veriləcək tərifi onun bütün xüsusiyyətlərini

əks etdirmək mümkün deyildir. O halda həmin tərif uzun-uzadı olub, tərif yaradıcılığı üçün zəruri şərtlərdən olan ümumiləşmiş xarakter daşıya bilmək imkanlarını itirir. Bizə görə hazırda ədəbiyyata veriləcək tərifdə bu yaradıcılıq sahəsinin çoxsaylı xüsusiyyətlərinin hamısı deyil, əsas, ən zəruri, təməl prinsipləri özünün elmi-nəzəri ifadəsini tapmalıdır. Bu baxımdan indiki halda ədəbiyyata aşağıdakı kimi tərif vermək daha münasib sayıla bilər:

Ədəbiyyat həyatı bədii lövhələr və surətlər vasitəsilə, ümumiləşmiş və fərdiləşmiş şəkildə əks etdirən, estetik-tərbiyəvi əhəmiyyətə malik olan söz sənətidir. Bu tərifin formatını bir qədər də dəyişib, dəqiq elmlərdəki təriflərə uyğun olaraq belə də ifadə etmək olar:

Ədəbiyyat həyatı bədii lövhələr və surətlər vasitəsilə, ümumiləşmiş və fərdiləşmiş şəkildə əks etdirən, estetik-tərbiyəvi əhəmiyyətə malik olan söz sənətinə deyilir. Bu tərifdə ədəbiyyatın aşağıdakı təməl xüsusiyyətləri öz əksini tapmışdır: Ədəbiyyat həyatı əks etdirir, yəni həyatın güzgüsüdür; Ədəbiyyat həyatı bədii şəkildə, lövhələr və surətlərlə mənalandırır; Ədəbiyyat həyatı ümumiləşdirilmiş surətdə əks etdirmək imkanlarına malikdir. Bədii ümumiləşdirmə ədəbiyyatın əsas xüsusiyyətlərindəndir. Lakin sənətkarın yaradıcılıq fərdiliyi, yaxud həyat hadisələrinin və ya obrazların fərdiləşdirilmiş şəkildə təsviri, inikası, tərənnümü olmadan da əsil ədəbiyyatı təsəvvür etmək çətindir. Ona görə də ümumiləşdirmə ilə yanaşı, fərdiləşmə də ədəbiyyatın təməl prinsiplərindən biri kimi tərifdə mütləq təmsil olunmalıdır. Ədəbiyyatın ifadə vasitələrinin söz olması onu həm incəsənətin digər növlərindən fərqləndirir, həm də özünəməxsusluğunu meydana qoyur. Bu mənada ədəbiyyatın həyatı söz vasitəsi ilə ifadə etməsi məsələsi olmadan da ədəbiyyata aid tərifi təsəvvür etmək mümkün olmaz. Tərifdəki «söz sənəti» ifadəsi ən azı iki mənayı ifadə edir: 1. *Ədəbiyyat* elm deyildir, *sənətdir*. 2. *Ədəbiyyat* həyatı sənət səviyyəsində, obrazlı vasitələrlə əks etdirir. Buradakı əks etdirmə anlayışını Aristoteldən gəlmə mimesis –təqlid etmək mənasında da başa düşmək olar. Nəhayət, tərifdə nəzərə çarpdırılan tərbiyəvi əhəmiyyətə malik olmaq prinsipi ədəbiyyatın başlıca qayəsini, izlədiyi məqsədi, fəlsəfəsini özündə cəmləşdirir. Tərifdəki «estetik» ifadəsi ədəbiyyatın tərbiyəvilikdən də geniş olan və ya onu tamamlayan gözəllik, bədii zövq, nəciblik, zəriflik və sair kimi qayələri izlədiyini də əks etdirir.

Beləliklə, təqdim olunan tərifdə ədəbiyyatın ən əsas xüsusiyyətləri, təməl şərtləri, özünəməxsusluğu yığcam və ümumiləşmiş şəkildə öz əksini tapmışdır. Bu tərifdə, eyni zamanda, indiyədək ədəbiyyatla əlaqədar olaraq klassik ədəbiyyatda, elmi fikirdə, dərsliklərdə səslənən əsas, ən əhəmiyyətli fikirlər bu və ya digər tərzdə nəzərə alınmışdır. Buna baxmayaraq, bu, mütləq, dəyişməz tərif deyildir. Elmi-nəzəri təfəkkürün inkişafı, fərqli yanaşma üsulu qeyd olunan tərifi yeni əlavələrlə daha da zənginləşdirə, yaxud konkretləşdirə bilər. Bununla belə, indiki halda təqdim edilən tərif ədəbiyyatın mahiyyətini, ana xətlərini başa düşməyə, dəyərləndirməyə münasib imkan yaradır.